

TIẾP TỤC ĐẨY MẠNH VIỆC XÂY DỰNG NỀN VĂN HÓA TIÊN TIẾN ĐẬM ĐÀ BẢN SẮC DÂN TỘC TRONG THỜI KỲ MỚI

TÔ HUY RÚA

Lời Ban Biên tập: Đại hội lần thứ X của Đảng khẳng định: Tiếp tục đẩy mạnh việc xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, đáp ứng yêu cầu phát triển của xã hội và con người trong điều kiện đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập kinh tế quốc tế. Làm thế nào để phát huy vai trò nền tảng tinh thần của văn hóa, làm cho văn hóa trở thành động lực và mục tiêu của sự phát triển kinh tế - xã hội, nâng cao năng lực xây dựng văn hóa và nghiên cứu làm rõ hơn những vấn đề về phát triển văn hóa trong thời gian tới là nhiệm vụ hết sức quan trọng của tất cả chúng ta. Tạp chí Cộng sản trân trọng giới thiệu bài viết của đồng chí TÔ HUY RÚA, PGS, TS, Bí thư Trung ương Đảng, Trưởng ban Tuyên giáo Trung ương, Chủ tịch Hội đồng Lý luận Trung ương về vấn đề này.

I - Phát huy vai trò nền tảng tinh thần của văn hóa trong quá trình xây dựng đất nước

1 - Vai trò nền tảng tinh thần của văn hóa

Xã hội công bằng, giàu mạnh, dân chủ là bằng chứng sinh động khẳng định văn minh xã hội đã phát triển đến trình độ cao. Việc xây dựng đất nước trong thời kỳ mới có quan hệ chặt chẽ với phát triển văn minh xã hội. Và sự phát triển văn minh xã hội, trong

đó bao hàm cả văn minh vật chất và văn minh tinh thần, đều phải coi việc phát triển các tố chất đạo đức, tư tưởng và tố chất văn hóa, khoa học của con người làm cơ sở, vì mục đích cuối cùng của phát triển chính là phát triển toàn diện con người. Xây dựng xã hội giàu mạnh luôn luôn là lý tưởng mà loài người khát khao vươn tới, nhưng cùng với sự giàu mạnh vật chất đó, phải là sự phát triển nhịp nhàng toàn diện của văn minh tinh thần. Không có sự nâng cao tố chất toàn

diện và sự phát triển toàn diện nhân cách của mọi thành viên trong xã hội thì không thể nào biến niềm khát khao ấy thành hiện thực.

Sự ra đời của nước Việt Nam dân chủ cộng hòa, nay là nước cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam đã mở ra một thời đại mới - thời đại nhân dân thực sự làm chủ đất nước và làm chủ vận mệnh của mình. Những thành tựu to lớn trong hơn hai mươi năm đổi mới vừa qua đã đưa thế và lực của chúng ta lên một tầm cao mới, đồng thời khẳng định việc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở nước ta là phù hợp với yêu cầu và quy luật khách quan của lịch sử. Tuy nhiên, chúng ta cũng phải nhận thức được đầy đủ tính chất phức tạp và lâu dài của sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội. Hiện nay, đất nước chúng ta vẫn còn ở giai đoạn nỗ lực thoát khỏi tình trạng kém phát triển, trình độ sản xuất, trình độ văn hóa khoa học kỹ thuật còn thấp, nhiều lĩnh vực còn lạc hậu so với các nước trong khu vực và trên thế giới. Thực tiễn đòi hỏi chúng ta phải có cái nhìn tỉnh táo, khoa học để đưa ra chiến lược phát triển đất nước phù hợp. Một mặt, phải không ngừng giải phóng sức sản xuất đổi mới khoa học kỹ thuật, tăng cường cơ sở vật chất, mặt khác, tích cực xây dựng xã hội công bằng, văn minh, dân chủ, sống và làm việc theo pháp luật, xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc.

Bác Hồ và Đảng ta đã nhiều lần khẳng định, văn hóa là cốt cách của một dân tộc, xây dựng văn hóa chính là xây dựng nền tảng tinh thần của một dân tộc. Nền văn hóa ấy có nhiệm vụ không ngừng nâng cao tố chất đạo đức tư tưởng cũng như văn hóa, khoa học, kỹ thuật của toàn dân tộc, đào tạo những công dân xã hội chủ nghĩa có lý tưởng, có đạo đức, có văn hóa, có kỷ luật.

Hiện nay, nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc phải thực sự trở thành nền tảng tinh thần mạnh mẽ trong sự nghiệp xây dựng đất nước. Tuy nhiên, không ít thói hư tật xấu, nhiều hủ tục mê tín dị đoan, nhiều hiện tượng "phản văn hóa"... vẫn tồn tại và có nguy cơ lan rộng. Nếu chúng ta không có những quyết sách đúng đắn về văn hóa, không tích cực xây dựng, bồi dưỡng những nhân tố tích cực thì sẽ bị cái cũ cản trở, làm ô nhiễm môi trường văn hóa mà chúng ta đã dày công xây dựng.

Vì thế, hơn bao giờ hết, cần phải giác ngộ sâu sắc rằng văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội, là động lực và là mục tiêu của sự phát triển kinh tế xã hội. Sự giác ngộ này phải thấm sâu vào từng người dân, từng gia đình và toàn thể xã hội. Xây dựng một nền văn hóa mới không phải là công việc ngày một ngày hai mà phải là một quá trình lâu dài và bền bỉ. Đó phải là sự nghiệp của toàn Đảng, toàn dân. Bởi lẽ thế, hoạt động văn hóa phải tiến hành song song hai nhiệm vụ: ra sức phát triển văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, không ngừng nâng cao đời sống tinh thần của nhân dân, đồng thời kiên quyết chống lại sự xâm thực của văn hóa tiêu cực, phản động làm phương hại đến sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội ở nước ta, đến con người Việt Nam thời kỳ hội nhập quốc tế.

2 - Xây dựng niềm tin, lý tưởng

Muốn xây dựng một xã hội tốt đẹp, điều quan trọng trước tiên là phải hướng nhân dân chung sức phấn đấu vì lý tưởng cách mạng và phải xây dựng bằng được niềm tin sâu rộng trong nhân dân vào lý tưởng tốt đẹp đó. Lý tưởng và niềm tin sẽ trở thành tình cảm mãnh liệt, khích lệ sự đoàn kết vững chắc của mọi thành viên phấn đấu không

biết mệt mỏi, không nao núng. Vì vậy niềm tin lý tưởng vừa là quan hệ lợi ích gắn kết các quần thể xã hội lại với nhau, vừa là cầu nối tinh thần để mọi người đem hết khả năng phấn đấu, khơi dậy mọi khả năng tiềm tàng của con người. Không có niềm tin lý tưởng chung thì không thể thực hiện được những mục tiêu mà cách mạng đã đặt ra.

Như vậy, tạo dựng niềm tin lý tưởng cho đông đảo quần chúng nhân dân xây dựng chủ nghĩa xã hội là nhiệm vụ có tính sống còn của Đảng. Trong lịch sử, chính lý tưởng và niềm tin cách mạng đã giúp dân tộc ta đánh thắng hai đế quốc to là thực dân Pháp và đế quốc Mỹ. Sau đó vào những năm 80 của thế kỷ XX trong khi mô hình chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô và Đông Âu sụp đổ thì cách mạng Việt Nam đã vượt qua thử thách và tiếp tục phát triển. Thực ra, đã có lúc có những cán bộ đảng viên chao đảo niềm tin vì bị tác động của tình hình cách mạng thế giới và những khó khăn chồng chất mà chúng ta phải đối mặt. Nhưng công cuộc đổi mới đã tạo nên những đổi thay kỳ diệu, Đảng ta đã lấy lại được niềm tin của nhân dân. Tốc độ phát triển kinh tế ổn định, thu nhập bình quân đầu người tăng cao, điều kiện sống ngày càng tốt hơn, an ninh xã hội được giữ vững là những bằng chứng cụ thể nhất cho thấy sự phát triển mạnh mẽ của đất nước. Năm 2007, vốn đầu tư vào Việt Nam đạt hơn 20 tỉ đô la. Bắt đầu từ 1-1-2008, Việt Nam trở thành thành viên không thường trực của Hội đồng Bảo an Liên hợp quốc. Như vậy, không những kinh tế đất nước phát triển mà vị thế chính trị của Việt Nam cũng được cộng đồng quốc tế thừa nhận và đánh giá cao. Trong lĩnh vực văn hóa - xã hội, bên cạnh những vẻ đẹp văn hóa truyền thống được phát huy, đã bắt đầu hình thành những

giá trị văn hóa mới. Con người Việt Nam trở nên chủ động hơn, năng động hơn khi bước vào sân chơi toàn cầu hóa. Tuy nhiên, cần phải tỉnh táo trước một thực tế, xã hội nước ta đang nảy sinh nhiều biến đổi sâu sắc: sự đa dạng hóa các thành phần kinh tế, các hình thức tổ chức và phương thức làm việc; sự thay đổi về quan hệ lợi ích và phương thức phân phối; sự phân hóa xã hội, tính khác biệt và sự phức tạp của các cảnh ngộ và số phận cá nhân; khả năng lựa chọn mang tính cá nhân cũng tăng lên rõ rệt... Điều đáng bàn là ở chỗ, nếu chỉ chú ý đến lý tưởng chung mà quên đi lợi ích cá nhân sẽ dẫn tới tình trạng triệt tiêu động lực phấn đấu của mỗi thành viên xã hội. Ngược lại, nếu chỉ chú ý đến việc thực hiện mục tiêu phấn đấu của cá nhân thì rất dễ làm phai nhạt, giảm sút sự quan tâm đối với lý tưởng chung của xã hội. Nếu đẩy quan hệ trên tới mức phiến diện thì đây chính là mảnh đất tạo điều kiện cho chủ nghĩa cá nhân cực đoan xuất hiện. Có bốn vấn đề lớn thách thức niềm tin và lý tưởng của nhân dân trong giai đoạn hiện nay: *Thứ nhất*, sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước đòi hỏi chúng ta phải vượt qua nhiều khó khăn thử thách và điều đó rất dễ làm cho nhiều người nản lòng; *Thứ hai*, sự chênh lệch về thu nhập kinh tế dẫn tới tình trạng phân hóa giàu - nghèo, nếu không được giải quyết hợp lý sẽ tạo nên tình trạng bất bình xã hội; *Thứ ba*, nạn tham nhũng, quan liêu nếu không được đẩy lùi sẽ gây mất niềm tin của nhân dân đối với các cơ quan công quyền và sự lãnh đạo của Đảng và Nhà nước; *Thứ tư*, sự chống phá của các thế lực thù địch trong và ngoài nước. Đứng trước hàng loạt mâu thuẫn khó khăn và thách thức đó chúng ta phải luôn luôn kiên định lý tưởng cách mạng, không ngừng củng cố nền

tảng tinh thần để tạo động lực vững chắc cho sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội. Công cuộc đổi mới và chỉnh đốn Đảng cần tiếp tục được đẩy mạnh, phong trào học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh do Đảng phát động đã đi vào quần chúng. Đây là những hoạt động thiết thực để khơi dậy lòng yêu nước, yêu chủ nghĩa xã hội của nhân dân và rèn luyện phẩm chất đạo đức cán bộ, đảng viên, động viên toàn dân đồng lòng vượt qua thử thách để hoàn thành sự nghiệp cách mạng.

Đảng ta có truyền thống vinh quang và ưu thế chính trị lớn. Trong điều kiện lịch sử mới, chúng ta phải kế thừa và phát huy mạnh mẽ truyền thống vinh quang và ưu thế chính trị của Đảng ta. Phải tăng cường giáo dục niềm tin lý tưởng vì đây là yếu tố có tính chất quyết định sự thành bại của cách mạng. Tư tưởng "Đoàn kết, đoàn kết, đại đoàn kết" và tư tưởng "Lấy dân làm gốc", "dân biết, dân bàn, dân kiểm tra" của Chủ tịch Hồ Chí Minh phải trở thành phương châm chỉ đạo công tác tư tưởng của Đảng trong giai đoạn cách mạng hiện nay. Để xây dựng niềm tin và khối đại đoàn kết toàn dân tộc, phải phát huy truyền thống tốt đẹp của dân tộc, đồng thời đầu tư nghiên cứu có hiệu quả nhằm trả lời chính xác những vấn đề lý luận và thực tiễn mới nảy sinh giúp cho toàn thể nhân dân nhận thức đúng đắn quy luật phát triển xã hội và tiền đề của dân tộc, của đất nước, từng bước hình thành thế giới quan, nhân sinh quan mới, xây dựng hệ quan điểm giá trị chính xác để xử lý đúng lợi ích cá nhân và lợi ích tập thể, lợi ích cục bộ và lợi ích toàn thể, lợi ích trước mắt và lợi ích lâu dài; tự giác chống lại chủ nghĩa tiền tài, chủ nghĩa hưởng lạc, chủ nghĩa cá nhân cực đoan, loại bỏ ảnh hưởng mới và sự xâm thực

của những tư tưởng văn hóa không phù hợp với sự nghiệp cách mạng của chúng ta. Chính vì lẽ đó mà *nhiệm vụ xây dựng, củng cố niềm tin, lý tưởng trong cán bộ, đảng viên và nhân dân là một nội dung cốt lõi nhất* tạo nên các giá trị của nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc.

3 - Xây dựng tố chất đạo đức

Một xã hội có phát triển tốt đẹp hay không bao giờ cũng gắn liền với tố chất đạo đức của mọi thành viên trong xã hội. Vì thế, việc xây dựng đất nước trong giai đoạn mới không thể tách rời với việc xây dựng đạo đức xã hội chủ nghĩa. Đạo đức là một hình thái ý thức thuộc về văn minh tinh thần, là một giá trị đặc biệt tạo nên chiều sâu của một nền văn hóa, thông qua các chuẩn mực giá trị và chuẩn mực hành vi, đạo đức xây dựng những mối quan hệ chung giữa người với người, ràng buộc các hành vi cá nhân, từ đó điều tiết quan hệ xã hội, giúp cho mọi người thấm nhuần các chuẩn mực đạo đức, từ đó có cách ứng xử phù hợp với các quan hệ khác nhau trong xã hội, biến nó trở thành một yêu cầu tự giác. Yêu cầu này đòi hỏi cá nhân phải có ý thức tu dưỡng thường xuyên để hoàn thiện bản thân vì tu dưỡng đạo đức là nội dung quan trọng, là một mức độ cao của tu dưỡng nhân sinh. Xây dựng đạo đức là biện pháp quan trọng để bảo vệ trật tự xã hội, quy phạm hành vi cho mọi người. Do đó cùng với pháp trị, đức trị trở thành một chiến lược trị quốc quan trọng nhằm xây dựng một xã hội hài hòa, là tiền đề quan trọng cho việc xây dựng một xã hội dân chủ, pháp trị, công bằng, chính nghĩa, thành thật yêu thương nhau, tạo ra sự hài hòa giữa người với người, giữa con người và tự nhiên. Một xã hội không có đạo đức tất sẽ rơi vào tình trạng suy thoái và hỗn loạn.

Xây dựng một hệ thống đạo đức xã hội chủ nghĩa phù hợp với kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là nội dung quan trọng của việc xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc - nền tảng tinh thần của chế độ. Phải thấy rằng chính nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa đã thúc đẩy mạnh mẽ việc phát triển kinh tế xã hội đồng thời đem lại những nội dung mới cho phát triển đạo đức xã hội chủ nghĩa. Nhưng tại đây, cần chú ý, nếu không tăng cường xây dựng đạo đức rất dễ phát sinh khuynh hướng sùng bái vật chất, thấy lợi quên nghĩa, chẳng cần lý tưởng, chẳng cần đạo đức, lối sống hưởng thụ và hưởng lạc lan rộng, chủ nghĩa cá nhân cực đoan xuất hiện, thói vô cảm ngày càng phổ biến... Quan hệ kim tiền đang làm xói mòn quan hệ gia đình, sự phi luân và hội chứng vô cảm có nguy cơ lan rộng đã ảnh hưởng nghiêm trọng tới ổn định xã hội, phát triển kinh tế và đời sống nhân dân. Nhiều hủ tục lạc hậu đang có nguy cơ sống dậy dưới chiêu bài khôi phục văn hóa cổ truyền. Nhiều tư tưởng và lối sống độc hại đang tràn vào nước ta, tác động trực tiếp đến giới trẻ. Đây là những vấn đề nhạy cảm, đòi hỏi chúng ta phải có chiến lược phát triển văn hóa hợp lý, không bỏ sót những giá trị văn hóa truyền thống đích thực, đồng thời không bỏ qua cơ hội tiếp thu tinh hoa văn hóa và những tư tưởng đạo đức cao đẹp của nhân loại. Trong tình hình khoa học kỹ thuật phát triển như vũ bão, toàn cầu hóa kinh tế diễn ra với tốc độ chóng mặt, con người luôn luôn chịu sự tác động của nhiều luồng tư tưởng khác nhau. Vấn đề là mỗi cá nhân phải biết lựa chọn những tư tưởng tiến bộ, chống lại những tư tưởng độc hại. Điều này gắn với bản lĩnh văn hóa của mỗi cá nhân, đồng thời, là trách nhiệm của xã hội mà trước hết là trách

nhiệm của những người làm công tác tư tưởng và văn hóa. Trong thời kỳ đất nước đang đẩy mạnh công nghiệp hóa, kết cấu kinh tế có những thay đổi lớn kéo theo những biến đổi về cơ cấu xã hội, hàng loạt lao động dôi dư ở nông thôn vào thành phố kiếm việc làm, tính lưu động của người lao động giữa các khu vực và các ngành nghề tăng lên nhanh chóng, khiến cho kết cấu và trật tự vốn có của xã hội và gia đình phải thay đổi và làm phát sinh nhiều mâu thuẫn mới. Trước những thay đổi ấy, liệu các cá nhân và các nhóm người có lợi ích khác nhau có thể an cư lạc nghiệp, chung sống hài hòa, yêu thương lẫn nhau được không? Đây là một thử thách gay gắt mà việc xây dựng đạo đức xã hội chủ nghĩa đang phải đối mặt không chỉ trong giai đoạn hiện nay mà còn là một thách thức lâu dài. Nếu bài toán này không có những giải pháp hữu hiệu, sẽ là nguyên nhân dẫn tới những diễn biến phức tạp an ninh chính trị ảnh hưởng tiêu cực đến công cuộc xây dựng và phát triển đất nước.

Không còn lựa chọn nào khác, để sự phát triển thật sự bền vững, chúng ta phải ưu tiên xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc, tăng cường xây dựng đạo đức xã hội chủ nghĩa, không ngừng củng cố nền tảng tinh thần của đất nước. Phải kiên trì kết hợp trị quốc theo pháp luật và trị quốc bằng đạo đức, tích cực thực hiện việc xây dựng đạo đức công dân trong toàn xã hội, gây dựng quy phạm đạo đức cơ bản: yêu nước, tuân thủ pháp luật, giữ gìn tín nghĩa, đoàn kết hữu nghị, cần kiệm tự cường, quý trọng của công, thực hành tiết kiệm, chống lãng phí, có tinh thần cống hiến cho sự nghiệp chung, ứng xử văn minh, nhân ái...

Điều quan trọng trong việc xây dựng tố chất đạo đức hiện nay là tích cực xây dựng thái độ sống và làm việc trung thực, khích lệ

mọi người có những hoài bão lớn lao, có ý thức tự hào tự tôn dân tộc để nhanh chóng đưa Việt Nam trở thành một quốc gia phát triển, sánh vai với các nước tiên tiến trong khu vực và trên thế giới. Kinh nghiệm cho thấy, tinh thần dân tộc và khát vọng đưa đất nước thoát khỏi nghèo khó cùng với sự nhanh nhạy trong việc nắm bắt thời cơ đã trở thành động lực to lớn đưa nhiều quốc gia vươn lên thành "rồng", thành "hổ" trong một thời gian rất ngắn. Đây là một thực tế cần phải suy ngẫm để từ đó đưa ra những chiến lược xây dựng tổ chức đạo đức phù hợp với thực tiễn sôi động ngày nay.

4 - Xây dựng tổ chức văn hóa, khoa học, kỹ thuật

Xây dựng đất nước trong thời kỳ mới không những đòi hỏi phải nâng cao tổ chức đạo đức tư tưởng mà còn đòi hỏi phải nâng cao tổ chức văn hóa, khoa học của mọi thành viên trong xã hội. Để đẩy mạnh tốc độ phát triển, Việt Nam phải gấp rút xây dựng chiến lược công nghiệp hóa và hiện đại hóa hợp lý, hình thành một xã hội tôn trọng lao động, tôn trọng trí thức, tôn trọng nhân tài, tôn trọng sáng tạo. Đây là những yếu tố cơ bản đòi hỏi phải phát triển mạnh mẽ giáo dục, văn hóa, khoa học, kỹ thuật.

Tăng cường giáo dục, văn hóa, khoa học, kỹ thuật là nội dung quan trọng để xây dựng văn hóa tiên tiến. So với nhiều quốc gia trên thế giới, chất lượng giáo dục, ý thức chấp hành kỷ cương phép nước, kỷ luật lao động, khả năng áp dụng khoa học kỹ thuật vào sản xuất của chúng ta còn thấp. Khoảng cách về giáo dục, văn hóa, khoa học, kỹ thuật giữa thành phố và nông thôn, giữa các vùng khác nhau có sự chênh lệch khá lớn. Sau một năm gia nhập WTO, các chuyên gia kinh tế đều khẳng định chất lượng lao động Việt Nam chưa đủ đáp ứng nhu cầu phát triển kinh tế.

Chúng ta thiếu hụt trầm trọng đội ngũ công nhân kỹ thuật có trình độ tay nghề cao trong khi quá dư thừa lao động phổ thông. Đây là một trong những "nút cổ chai" cản trở nhịp độ tăng trưởng kinh tế. Do đó, việc đào tạo và phát huy tổ chức văn hóa, kỹ thuật nhằm hình thành lực lượng lao động có đủ phẩm chất và trình độ chuyên môn, việc chú trọng bồi dưỡng và phát huy nhân tài là một nhiệm vụ hết sức cấp bách trong giai đoạn hiện nay.

Biết nắm vững thời cơ chiến lược, chuẩn bị tích cực đội ngũ lao động có trình độ, kiên trì và kiên quyết đổi mới nội dung và chất lượng đào tạo, phát triển hài hòa tổ chức đạo đức tư tưởng, tổ chức văn hóa khoa học và thể chất là con đường hữu hiệu để thúc đẩy sự phát triển mạnh mẽ của đất nước. Phải tích cực phổ cập giáo dục nghĩa vụ, tăng cường giáo dục và đào tạo nghề nghiệp, phát triển giáo dục kế tục, đa dạng hóa và xã hội hóa giáo dục, xây dựng xã hội học tập, học tập suốt đời, chú trọng xây dựng cơ sở hạ tầng văn hóa, nâng cao năng lực phục vụ của cơ sở, nhất là giáo dục ở nông thôn về các mặt khoa học, kỹ thuật, văn hóa, y tế, thể chất. Không ngừng cải thiện điều kiện và môi trường sinh hoạt văn hóa cho nhân dân. Hoạt động văn hóa nghệ thuật vừa mang tính giáo dục, vừa đáp ứng nhu cầu giải trí lành mạnh cho nhân dân, kích thích sự sáng tạo của nhân dân. Văn nghệ sĩ và những người làm công tác văn hóa phải là những người nhạy cảm, hiểu được xu thế của thời đại, nắm được tâm tư nguyện vọng của nhân dân để có những tác phẩm nghệ thuật có giá trị, có những hoạt động văn hóa thiết thực có giá trị cao về nội dung và giàu tính nghệ thuật.

.....

(Kỳ sau đăng tiếp)